

Fyrtio års perspektiv

Av Herbert Tingsten

Min första resa till USA var på sommaren 1921, då jag vid 25 års ålder sändes ut att studera folkomröstningsinstitutet, den senaste var på hösten 1962. Tillsammans är det ett tiotal besök, i regel omfattande två månader eller mera, alla ägnade åt forskning, samtal och resor. Hur har jag sett Amerika vid skilda tider, vilka intryck har dominerat, i vilken mån har mina bilder av landet varit riktiga eller åtminstone någorlunda verklighetstrogna? De frågorna kan jag blott styckvis och med tvekan besvara. Varje ny bild innebär en retuschering av den gamla, ofta halvt omedveten. Amerika har oavslutligt förändrats, Europas förhållande till Amerika har präglats och omformat **uppfattningen**, mina egna kunskaper har växt, och därmed har åtminstone några av luckorna och misstagen avlägsnats. Vad jag här kan göra är att summeriskt och med en stor marginal av osäkerhet notera några moment av varaktighet och förändring, i ostridiga faktiska förhållanden och i min egen upplevelse av Amerika.

Först den inrikespolitiska situationen. Ordet välfärdssat va uppfunnet för fyrtio år sedan, men det täcktes ingenstans av en realitet. Allra minst, om man som jag här gör använder Västerlandet, de moderna demokratierna för jämförelse, i Amerika. Här härskade på 1920-talet en gammalliberalism, för vilken det var naturligt att exempelvis i England och de skandinaviska staterna se halvt socialistiska experiment. Så gott som ingen socialförsäkring, strider om arbetstidslagar, som på denna sida av Atlanten ansågs självklara, en svag unionsmakt, som överlämnade nästan alla frågor av denna art till delstaterna. Medan kapitalismen blomstrade under Harding och Coolidge gick miljoner människor arbetslösa utan något stöd annat än av privat välgörenhet och — i mycket begränsad omfattning — av fackföreningskassor. Omvälvningen kom genom skilda rörelser och organ: med Franklin Roosevelt följde ökad unionsmakt och aktiv socialpolitik, domstolarna ändrade under ledning av den högsta unionsdomstolen den praxis som under årtionden gjort dem till ett konservatismens fäste, för båda partierna blev reformkrav, som tidigare synt utopiska eller farligt radikala, nödvändiga i tävlandet om röster. Presidenturens betydelse växlande visserligen med olika innehavare, men i stort sett ökade den oavslutligt;

även Eisenhower, som tycks ha varit influerad av äldre föreställningar om presidentiell passivitet, var inrikespolitiskt likaväl som utrikespolitiskt en ledare i jämförelse med sina föregångare före Franklin Roosevelt.

I fråga om det speciella amerikanska problemet, rasfrågan, har utvecklingen varit likartad. Båda världskrigen, och särskilt det andra, påskyndade framsteget. 1921 var det vita våldet i Södern obrutet, praktiskt taget inga negrer hade rösträtt inom denna fjärdedel av unionen, rasdiskrimineringen var perfekt genomförd med högsta domstolens sanktion, hundratals lynchingar om året markerade snarare än stadfäste förtrycket. Nu är sedan länge framsteget på marsch; miljoner negrer röstar i Södern; segregationen har genom lag och praxis begränsats i hela unionen; högsta domstolen har kastat tidigare utslag i papperskorgen och genom sina domar 1954 och 1955 slagit en bräcka i diskrimineringens starkaste vall — skolorna — och det motstånd i okunnighetens, fördomarnas och traditionens tecken som ännu finns kvar är medvetet en reträttaktion för att uppehålla, utan hopp om seger. De stora partierna framför nu paroller om likställighet, som för fyrtio år sedan skulle ha verkat absurda och upprörande.

En del av dessa förändringar har jag kunnat följa på mina resor. I artiklar på 1920-talet beskrev jag den amerikanska kapitalismen och politiken med en blandning av socialistisk förbittring och förakt å la Mencken; nu skulle sådana beskrivningar vara vettlösa. För varje resa efter det andra världskriget har skillnaden i negrernas ställning varit en upplevelse, trots irritationen över långsamheten och förstökelsen hos den krympande grupp av politiker som betecknas som Söderns bourboner men snart verkar korsning av Karl X och en gemen demagog och uppviglare.

USA har på båda de områden jag berört mycket kvar att göra. I sin socialreformism, sin homogenitet framstår vissa skandinaviska länder som längre komna, mera lyckligt utrustade. Men klyftan mellan USA och Västeuropa har minskats — och riktningen mot gemensamma mål måste vara uppenbar för alla.

Utrikespolitiskt. Då jag kom till USA 1921 var ännu debatten om vägran att inträda i Nationer-

nas förbund livlig; isolationismen avancerade; forskarna sökte visa upp hur Amerika — av de allierade och sina egna kapitalister — lurats att delta i "världskriget" (ännu inte "det första"), och politikerna tävlade i löften om att detta inte skulle hända en gång till. Stora grupper av befolkningen — åttlingar av tyskar, italienare, irländare — hade varit mot inträdet i kriget och var särskilt aktiva i sin önskan att slippa inblandning i Europas affärer. Jag, som väl de flesta européer utanför kretsen av politiker, såg detta med jämnmod: det var ju slut med krigen i Europa, England och Frankrike garanterade freden, Tyskland var svagt och ofarligt, Ryssland med sin diktatur, som snart, trodde vi, skulle förvandlas till demokrati, var långt borta, lika fjärran från det "egentliga" Europa som USA.

Så vände sig världen. Vi började så en gång se USA som frihetens skydd i Europa. På en resa våren och sommaren 1939 misströstate jag om att Amerika än en gång skulle bli Västeuropas, bundsförvant: just de grupper som jag sympatiserade med, de radikala forskarna och publicisterna, syntes mest inriktade på att Amerika borde hålla sig utanför världens yra för att skapa den fulländade demokratin i sitt eget land. Under det första krigsåret kunde ett kommunistiskt eller ett nazistiskt eller ett kommunistisk-nazistiskt tyranni skynta som Västerlandets öde; det bombade England var frihetens bräckliga bastion; vid presidentvalet i USA 1940 lovade båda partierna fred, och varje avsteg från neutraliteten bekämpades hetsigt av stora grupper i kongressen. Antligen trädde Amerika fram, Pearl Harbor på en gång framtvang och utlöste viljan att bringa ordning i världen, och "the Yanks are coming" blev ett budskap av glädje för de förtryckta och hotade i Europa. Så har det, under skiftande konstellationer, förblivit; jag tror inte att många demokratiska européer ärligt betvivlar att Amerika är garanten för vår frihet.

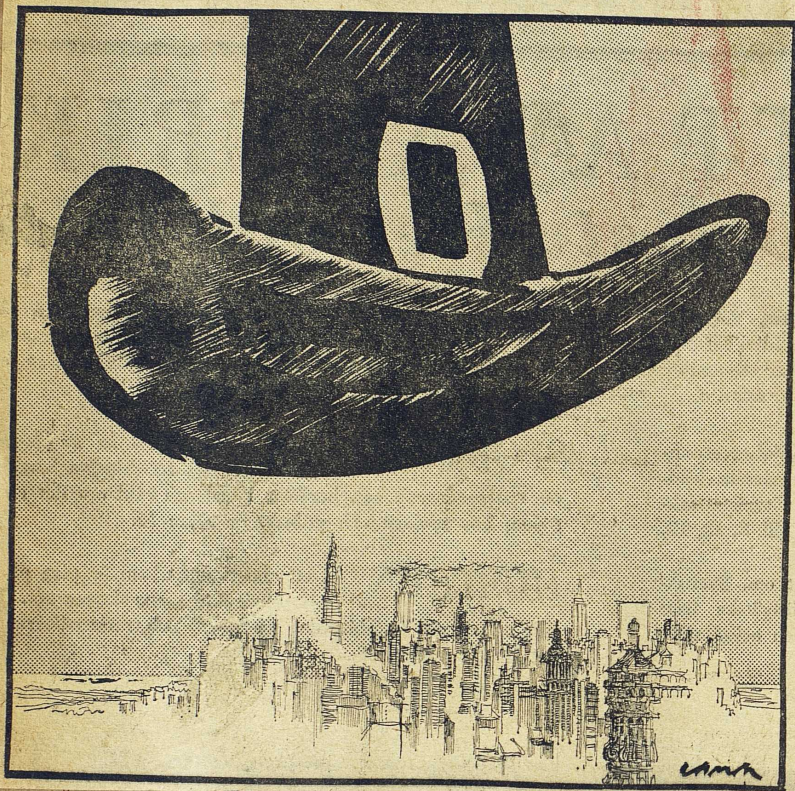
Varför känner vi det så? Mer än någonsin har vi skäl att tro på att Amerika förkastat isolationismen från Washingtons tid och känner sig som en del av Västern. Det beror på att Amerika nu inte längre är fjärran utan mitt ibland oss, det är hotat som vi andra, kanske mer än vi andra. Men det beror

också på att Amerikas karaktär av ett sammansmält Europa blivit ett centralt, för nästan alla grupper bestämmande faktum. Västeuropas gemenskap har under trycket från öster blivit politisk verklighet — trots alla tvister inom familjen — och därmed har gemenskapen i USA inom landet och med Västeuropa stärkts. I denna gemenskap ingår nu tyskar, italienare och irländare likaväl som invandrareättlingarna från de folk som knutits samman under kommunismen — ryssar, polacker, baltar och alla de andra som är eller blivit inte emigranter utan landsflyktiga.

Hurudan är då vår beskyddare? För många är Amerika något främmande, något utanför Europa, något halvt barbariskt. De kanske godtar tanken på Amerika som skyddsvärn, men i stark känsla av att nödvändigheten kan tvinga till blandat sällskap: det är bättre att

Pilgrimsbatten

värjas av dessa halveuropéer än att bli offer för tyranniet.

Jag kan förstå den hållningen. Vid en rad besök i USA har jag börjat med att känna något liknande, för att efter några veckor bli mera positiv. Det är något glättat, oproblematiskt, gemytligt likriktat över samtalen med amerikanska kolleger (professorer och tidningsmän) som jag inte i samma grad finner i, låt oss säga, Tyskland och Frankrike. Lunchklubbar är ofta oroande, men något hems-kare än en amerikansk lunchklubb vet jag inte i fråga om umgänge; ett sammanträde i Cambridge 1926 — med brickor kring halsen, klappar på ryggen, samtal och föredrag av en banalitet och dumhet som syntes imitera Sinclair Lewis — drev mig omedelbart från platsen. Även i andra sammanhang möter man något liknande. Mitt skolexempel är en middag med

några intellektuella från Yale, främst professorer, på hösten 1947. Till slut kunde jag inte låta bli att ställa frågan: Hur kan vi, professionellt intellektuella, som sysslar med allt möjligt roligt, invecklat, och enligt alla värderingar viktigt, underhålla varann med prat i stil med den tristaste konventionella middag?

Svaret kom omedelbart från en av universitetets intellektuella dignitärer. I ett land där man tillhör skilda nationaliteter, raser och religioner är det svårt att diskutera fritt om väsentliga och allvarliga ting. Småpratet, ytligheten och flackheten blir vår tillflykt.

Det ligger mycket i det svaret. Amerikanismen var det ideologiska kitt som skulle hålla invandrarna samman. Den innebar från början något stort och relativt bestämt: folkstyrelse, tolerans, legal

likställighet. Men dessa grundsatser förlorade sin förmåga att särpräglade och sammansvetsade, då de i många länder blev tillämpade, medan den tendens till konformism som de inneslöt blev förblivande. Det blev lätt att omforma amerikanismen till något annat, trängre och sämre: förakt för Europa, tro på enskild företagsamhet som ett högt ideal, en antikommunism som allför ofta mindre blev hat mot diktaturen än fiendlighet mot allt som kunde stämpas som rationalism, socialism, otro. I hägnat av denna "amerikanism" har de otäckaste rörelserna i det moderna Amerika, Ku Klux Klan, McCarthyismen, kunnat växa fram.

Religiöst framträdde en liknande utveckling. Av toleransen blev gärna en slapp välvilja mot alla trosformer, en religion utan dogmer och nästan utan innehåll, en tro på Gud — vad han nu är eller gör — som snarare var en ovilja mot kommunismens "gudlöshet" än eld och eggelse. Man kan med Tocqueville för mer än hundra år sedan säga att den kristna religionen bevarat sin ställning i Amerika bättre än någon annanstans; man kan också säga att denna religion i USA blivit så förvårdslig att den inte längre har med religion att göra.

Kvar blir då, som professorn vid Yale antydde, en oro för att utmana, att diskutera, att ta upp oroande och allvarliga ting. Låt oss vara nöjda med enigheten om de värden som en gång var revolutionära, men nu blivit godtagna, förtunnade och otydliga. Amerikanismen är tron på Amerika, tron på den Gud som Amerika vilar på, analysera inte, bråka inte, då blir det besvärligt!

Men den bild som nu antyts är enligt min syn inte den avgörande, den giltiga. Jag skall blott peka på två ting, som gör att jag ser USA som ett löfte, som början på en väg mot storhet.

Det ena är att man, trots all grundhet som ofta påpekas, läser och forskar så mycket i USA. Professorer, studenter och gymnasiester är, proportionsvis, mångdubbelt flera än i Europa, lärdomen och forskningen vinner ständigt i prestige. Genomsnittet är självfallet lägre än hos oss, den samlade prestationen ojämförligt högre. I USA växer fram en grupp av bildade, intellektuella och intelligenta som, även om de fostrats i hägnat av en konservativ kapitalism, genom den relativa bristen på tryck ovanifrån och genom sin väldiga kvantitet kommer att utrensa, klarlägga, analysera, uppfinna och vilkas verksamhet inom några årtionden skall medföra omdaning och ett nytt samhälle. Inom de områden jag nägorlunda känner är arbetet i full gång: vad som skrivs i Europa i statskunskap och på närgrän-

sande fält är småsaker mot vad som görs i Amerika.

Vid sidan av politisk och religiös likriktning finns kvar en känsla av moralism, vars skugga är skenheligheten och en vilja till vänlighet och godhet, som ofta förmärksblott som en trivial hygglighet. Pilgrimsandan av sökande, tro på ett högre mål, föreställningar om det inre ljuset, känslor av kallelse är mera levande än i Västeuropa. De största författarna under 1800-talet, Henry Adams och Henry James, var och betraktas som efterföljare till dem som för trehundra år sedan sökte det nya riket i Amerika. Lincolns storhet är för alla att han förenade självförnekelse och makt, att han framstår som en Kristus som blivit härskare av denna världen och bestyrker den stora amerikanska kompromissen mellan godhet och handling. Teologen Reinhold Niebuhr ser det amerikanska folkets religiösa historia som ett sökande efter det nya Jerusalem; Edmund Wilson har nyligen låtit samma synpunkt spela över gestalter från Harriet Beecher Stowe till Oliver Wendell Holmes. Denna pilgrimstanke, denna kallelsetanke, verkar för många av oss näiv, undflyende, bräcklig, otydlig. Den har också behag och värde; den ger mod, förtröstan, ibland kanske rent av ledning. Jag tror att pilgrimerna, att pilgrimskänslan lever starkare i Amerika än hos oss, och jag har svårt att tänka mig världens framtid utan pilgrimer.